

Отчет на Института за исторически изследвания при БАН за 2015 г.

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегическа и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети съобразени с утвърдените през 2015 г. научни тематики

През 2015 г. Институтът за исторически изследвания продължи да осъществява основната си научна дейност в изследването на най-разнообразни теми от българското минало, както и в издирването, обработването и публикуването на извори за българската история. С тези си научни занимания Институтът се е утвърдил като водещ научен център в областта на историческата българистика. През изминалата година учените от Института са публикували 7 научни монографии, 7 тематични сборника и 5 сборника с документи, а общият брой на научните публикации в реферирани от световната система за реферирание списания, както и в различни нереперирани сборници и издания е 212, което е убедително доказателство за научната продукция на звеното. Тук, разбира се, от особено значение, е не толкова големият брой публикации, колкото проучваните теми. В мнозинството си публикациите изследват значими за българската история и общество, и същевременно неразработени от родната и чуждата историография, проблеми. Спазва се утвърденият стил академичните изследвания да се осъществяват въз основа на проучването на богат архивен и изворов материал, което дава основание да се твърди, че публикациите на учените от Института допринасят в най-голяма степен за поддържане на високото равнище на историческата наука в България. Освен разработваната българска проблематика, която представлява мнозинството от научните трудове, трябва да се отбележи, че учени от Института осъществяват сериозни изследвания и в областта на балканската, европейската и световната история.

Като безспорен научен успех през годината трябва да се отбележи защитата на дисертационен труд за присъждане на научната степен „Доктор на историческите науки“ от доц. Пенка Пейковска на тема: „Миграции от Австро-Унгария и Русия към България (средата на 60-те години на XIX в. – средата на 30-те години на XX в.). Историко-демографски аспекти”, 450 стр.

През годината, въз основа на своята цялостна научна дейност, и трима колеги можаха да преминат в по-висока академична длъжност – Йорданка Гешева стана професор, а Димитър Митев и Христо Милков – доценти.

Основна част от научната дейност на Института беше свързана с главните научни тематики на звеното. Изследователи от звеното активно се включиха в отбелязване на важни годишнини от българската и световната история – Съединението

на Източна Румелия с княжество България, включването на България в Първата световна война, края на Втората световна война, сключването на различни международни договори, отбелязване на юбилеи от рождението на видни български и чуждестранни политически и обществени дейци. В тази връзка Институтът стана съорганизатор на множество научни форуми, които се проведоха в България и в чужбина (Република Македония и Република Сърбия), започна подготовката за издаването на тематични и документални сборници. Активна дейност развива и организиранят от Института семинар „Актуални проблеми на българската историография и изворознание“, на който бяха представени и дебатираны значими теми от най-новите изследвания на българската историческа наука. Значителна част от многобройните изяви (над 200) на учени от звеното в средствата за масова информация бяха също посветени на важни годишнини, свързани с българската история. По този начин Институтът допринесе за популяризирането на историческото знание сред българското общество.

Научният и експертният потенциал на членовете на Института позволява да се предположи, че перспективите за развитието на основните научни тематики са добри и ще продължи осъществяването на активна научна дейност в тази насока. За 2016 г. звеното предвижда да бъде организатор на редица международни и национални форуми, посветени на значими годишнини от българската и световната история.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020. Извършени дейности и постигнати резултати.

Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020, приета от 41 Народно събрание на 28 юли 2011 г. предвижда да се осъществят редица мерки за повишаване качеството на научните изследвания. Стратегията трябва да допринесе за превръщането на българското общество в общество на знанието. Именно на науката се определя водещата роля за постигането на главните цели, поставени от ръководните органи на Европейски съюз – издигане конкурентноспособността на европейската икономика, голяма трудова заетост, повишаване благосъстоянието на населението, увеличаване броя на високообразованите европейци.

Учените от Института за исторически изследвания са водени в своята дейност от твърдото убеждение, че развитието на фундаменталните научни знания пряко и косвено допринася за цялостното образователно и културно издигане на едно общество и по този начин съдейства за повишаването на общия жизнен стандарт на населението.

Несъмнено именно на Българската академия на науките като най-голяма и ръководна научна институция в страната и в частност на Института за исторически изследвания в качеството му на водещ център в областта на историческата българистика, се пада определящата роля да допринесат за издигането качеството на научните изследвания. За учените от Института това означава да задълбочат степента

на изследванията в анализа и синтеза и същевременно да разширят полето на своите изследователски търсения с нови значими за обществото и държавата теми.

Основната цел на повишаване качеството на научните изследвания на Института е да съдейства за духовното издигане на българската нация. Пряката насоченост е за повишаване на качеството на образованието в България, за изграждане на високообразовани български граждани, горди със своята национална идентичност. Безспорно в тази сфера предизвикателствата са сериозни с оглед на отчитания през последните години спад в областта на висшето, а също и на по-долните степени на образование. В тази връзка учени от Института провеждат и участват в проекти по Оперативна програма Развитие на човешките ресурси, към Фонд „Научни изследвания и различни институтски проекти, водещи до повишаването качеството на научните изследвания, а оттам и на историческото образование. Успешно приключи ръководеният от проф. Тодев, проф. Илиев и доц. Гребенаров проект България – извори и документи, имащ за цел издигане професионалната подготвеност на младите учени и докторанти на Института.

В сфера, в която Институтът може пряко да допринесе за повишаване на конкурентноспособността на българската икономика, е развитието на туризма. Редица учени от звеното със своите публикации, доклади на конференции и експертни становища позволиха да се разкрие в най-пълна степен голямото културно-историческо богатство на българските земи и да се използва за утвърждаването на България като водеща туристическа дестинация, както в рамките на Европейския съюз, така и в световен мащаб.

Повишаването на качеството на историческите изследвания в областта на политическата, стопанската, социалната история би се отразило и върху друга много важна дейност, осъществявана от учени от Института – оказване на експертна помощ на различни институции на централната и местната власт при вземането на решения и провеждането на съответните политики. През годината членове на звеното предоставиха експертни консултантски услуги на различни министерства (на външните работи, на образованието, на културата, на транспорта), на БНБ, национални и регионални музеи, на просветно-образователни организации и др. Трябва обаче категорично да се отбележи, че в това отношение все още не се използва големия потенциал, който има Института. Освен че, държавните органи не се възползват в достатъчна степен от възможностите да се допитват до Института по въпроси относно определянето на позиции и дори политики в различни области на обществения ни живот, но и учените от своя страна, трябва да бъдат по-активни в представянето на своите експертни способности.

И през следващата година звеното ще продължи да насочва основните усилия на своята научна дейност към изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания. Но освен желанието и натрупаните знания, несъмнено за постигането на високите цели за повишаване на качеството на научната дейност, а оттам и на конкурентноспособността на икономиката, е необходимо по-съществено

финансово подsigуряване на изследователската работа на учените от Института. И през тази година основните усилия на академията в областта на финансирането бяха насочени да се осигури изплащането на заплатите и да не се стигне до неплатен отпуск в края на година. Но трудовото възнаграждение на целия персонал продължава да бъде на изключително ниско равнище, а при младите специалисти е под всякакви възможни представи за заплащане на научен труд. Очевидно е, че за да се създава по-качествен научен продукт са нужни по-сериозни инвестиции от страна на държавата, така както се предвижда в приетите от Европейския съюз документи.

1.3. Извършени дейности във връзка с т. 1.2.

Научноизследователският процес в Института за исторически изследвания е организиран на проектния принцип и затова усилията на учените от звеното като цяло са насочени към успешното изпълнение на проектите, подчинени на основните научни тематики и към реализирането на получения от тях научен продукт.

Вероятно поради многото проблеми, които съпътстваха работата на Фонд „Научни изследвания“ през 2015 г. и фактът, че не се обявиха конкурси за фундаментални изследвания, Институтът не успя да разшири своето участие с проекти, подкрепени от фонда. В момента се изпълнява само един изследователски проект по тази линия на тема „Историческа демография на българските общности в Македония и Украйна (края на XIX до средата на XXв.). Статистически анализ“, чийто ръководител е гл. ас. д-р Станислава Стойчева. Със средства на фонда се подкрепя и излизането на две научни списания, които се издават от Института (BHR) или сътрудници от Института заемат водещо място в редакционните му органи (Македонски преглед). Като цяло обаче, трябва да се отбележи, че е необходимо учените от звеното да проявят по-голяма активност в търсенето на финансова подкрепа от Фонда, отговаряща адекватно на значимостта на изследваните от тях теми.

Със задоволство трябва да се отбележи, че през 2015 г. успешно приключи проектът на Института по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансиран от Европейския социален фонд към Европейския съюз. Проектът е на тема „България – извори и документи“. Научен ръководител е проф. Илия Тодев, а координатори са проф. Илия Илиев, доц. д-р Александър Гребенаров и д-р Володя Милачков. В работата му се включиха голям брой млади учени и докторанти, които през целия период на проекта участваха в множество дейности, повишаващи тяхната професионална квалификация. В резултат на усилията им през 2015 г. излязоха три документални сборника : Гръцки извори за българската история“ „Тракийските българи във възрожденския печат“ част 2, Нови извори за Балканските войни и един тематичен сборник с материали от международната конференция 100 Балкански войни, където докладите са публикувани на български и английски език. Тяхното съдържание ще бъде представено малко по-долу в доклада.

Освен това членове на Института работят по някои национални и чуждестранни проекти, по които Институтът не е водеща организация. Проф. В. Стоянов участва в проект 20 Jahre Kommission für Südosteuropäische Geschichte – на Фондация PRO ORIENTE (Wien, 2015-2016). Гл. ас. д-р Д. Динева участва в Международен научен проект на тема: "East Central European Migrations during the Cold War", в който са включени изследователи от над 10 страни, а гл. ас. Ев. Кандиларов в – "Establishment of a Combined Education and Research System for Root-taking and Spreading of Korean Studies in Eastern Europe". Доц. Р. Стоянова и доц. Л. Любенова са членове на външни за Института проекти към Фонд "НИ". Доц. Р. Чукова и доц. Д. Вачков продължиха работа по проекта на МОН „Студентски и ученически практики“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Гл. ас. д-р Р. Сечков участва в два проекта към Министерство на външните работи, на един от които е и ръководител.

През 2015 благодарение на инициативите на акад. Г. Марков и доц. Ал. Гребенаров някои проекти на Института получиха финансова подкрепа от Министерство на отбрана, което осигури подготовката и публикуването за следващата година на два тематични сборника (материали от конференции за Първата и Втората световна война) и един документален сборник, посветен на паметта на българите за Първата световна война.

Може да се очаква, че благодарение на коректно изпълнените от изследователите на Института ангажименти и през 2016 г. Министерство на отбраната ще подкрепи работата по проекта за Първата световна война. Като положителна характеристика трябва да се отбележи, че в работата по проекта участват учени от 4 изследователски секции на Института, което ще даде възможност проблематиката да бъде изследвана от най-разнообразни аспекти.

През 2015 г. в Института се работи и по 6 проекта по линия на ЕБР, които ще бъдат по-подробно представени в частта на доклада, посветена на международното сътрудничество.

Наред с тази дейност сътрудници от звеното през 2015 г. разработваха общо 22 индивидуални и колективни проекти, финансирани от бюджета. Всичките проекти са одобрени и контролирани от Научния съвет на Института и разглеждат значими теми от българската и световната история. През отчетния период успешно приключиха 3 проекти, част от които завършиха с подготвянето на монографични изследвания или тематични сборници, а по линия на текущите проекти излязоха студии и статии, публикувани в авторитетни научни списания.

В сравнение с миналата и през тази година броят на проектите по бюджетната субсидия намалява, като най-вече това е вследствие на увеличаване на колективните проекти. Тази тенденция може да се разглежда като положителна, тъй като подобни проекти позволяват да се изследват по-крупни и мащабни теми, изискващи познания в най-разнообразни области, които могат да бъдат предоставени само един по-голям кръг от специалисти. Положителен е и фактът, че много колеги участват в повече от един

колективен проект, което също е показателно за разширяване на техните научни интереси и сфери на изследователска дейност. През тази година се предприе интересна инициатива от колегите доц. Т. Стоилова и доц. П. Пейковска, които заявиха два колективни институтски проекта с международно участие : Модерните нации и ролята на елитите за тяхното формиране и развитие. Научен ръководител доц. д-р Тамара Стоилова и Външни миграции в България, XIX-XXI в. : историко-демографски, социално-антропологически и етнокултурни аспекти. 2015-2017 г. Научен ръководител доц. д.и.н. П. Пейковска. Това е един опит да се компенсира хроничния недостиг на финансов ресурс в Академията и като се използват развитите съвременни средства за комуникации, да се осъществят изследвания с участието и на чуждестранни учени, без необходимостта от установяване на преки срещи. Това е и начин Институтът да разшири своите международни връзки и да стане разпознаваем сред по-широк кръг от европейските изследователи.

През 2015 г. Институтът за исторически изследвания разви и активна публикаторска дейност. Броят на публикациите на учените от звеното, излезли от печат в издания от световната система за реферирание, индексирание и оценяване са 86, което е близо два пъти повече от излезлите през миналата година (47). Предадените през годината за печат в индексирани издания са 59, което също е повече от тези през миналата година (48).

Значим е броят на публикациите на изследователите от Института в различни тематични сборници, материали от конференции и други издания, невключени в световната система за реферирание, индексирание и оценяване. В тази група излезлите от печат през годината са 126 (114 за 2014), а предадени за печат – 83 (99 за 2014).

От огромно значение за работата, както на Института, така и на отделния изследовател, е издаването на монографичен труд или сборник. През 2015 г. учените от звеното са издали или участвали в изготвянето общо на 19 книги – 7 монографични изследвания, 7 тематични сборника и 5 сборника с извори:

Монографични изследвания:

История на Българската академия на науките. Част 1, 1869-1947. Под. ред. и с увод на **И. Тодев**; автори: **Д. Христов, Й. Гешева, Н. Поппетров**. Акад. Изд. "*Проф. Марин Дринов*". С., 2015; 218 стр. с илюстр. (електронно издание) ISBN 978-954-322-791-4

Изследването обхваща периода от основаването на Българското книжовно дружество през 1869 г. в Браила до 1947 г., когато в сила влиза нов закон за БАН и започват сериозни трансформации в организацията на науката в България. Книгата е под общата редакция на Илия Тодев, който е автор и на уводната част. Автор на първа глава, в която се разглежда основаването на Книжовното ни дружество, създаването на неговия първи устав, началото на издаването на „Периодическо списание”, както и целият негов Браилски период, е Димитър Христов.

Втората глава започва от 1878 и завършва до 1911 г. В нея са представени пренасянето центъра на Книжовното дружество от Браила в София, изграждането на първата част от дружествената сграда, борбите за оцеляване; трудностите по пътя към преустройство и преобразуване на Книжовното дружество в Академия на науките, изработването на новия устав и новия закон за БАН от началото на 1912 г. Тази глава е написана от Йорданка Гешева. Последната глава обхваща периода от 1912 до 1947 г. и е онасловена „*Развитие между две промени*“ – това е времето от преобразуването на Дружеството в Академия на науките до януари 1947 г., когато за учените и за тяхната институция настъпват съществени промени. Отделено е място и за кратковременното преустройство на БАН в Българска академия на науките и изкуствата (БАНИ); разгледани са проблемите и постиженията на учените в годините на войните 1912-1918 и 1939-1945 г. и в междувоенния период. Автор на тази глава е Николай Поппетров.

Книгата е с резюме на английски език, с хроника и библиография и е богато илюстрирана. Илюстративният материал е издирен и предоставен за печат от Научния архив на БАН.

История на Дупница и Дупнишко. Изд. Община Дупница, Институт за исторически изследвания – БАН, Македонски научен институт – София, Исторически музей – Дупница. Отг. ред. **акад. д.и.н. Георги Марков.** Съставителство и научна редакция: **гл. ас. д-р Георги Георгиев, доц. д-р Александър Гребенаров, доц. д-р Стоян Германов, С., 2015, 624 с., ISBN 978-954-8187-94-7.**

Авторски екип на труда се състои от 19 души, от които 6 са от ИИст.И – акад. дин Георги Марков, чл.-кор. дин Румяна Радкова, проф. дин Владимир Мигев, доц. д-р Александър Гребенаров, гл. ас. д-р Георги Георгиев и д-р Володя Милачков. В съставителския екип преобладават изследователи от Института.

Книгата разглежда значими процеси и събития от Дупница и Дупнишко в широк тематичен обхват – исторически, етнографски, стопански, етнодемографски, езиковедски. Представени са и значими явления от обществения живот, културата, просветата и освободителните движения. Хронологическите рамки на труда се простират от праисторическата епоха до нашето съвремие. На основата на разностранни източници, както и на постиженията на българската и чуждестранната наука, са показани възходът, сътресенията и промените в района. Книгата е първият обобщаващ академичен труд за историята на Дупница и Дупнишко, който съчетава усилията на известни учени, преподаватели, музейни и архивни експерти от Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Македонския научен институт – София, историческите музеи в Дупница и Кюстендил. Фундаменталният труд отваря врата за бъдещи изследвания на района, който е неделима част от българското историческо землище от древността до днес.

Марков, Г. Друга история на най-голямата война. Кн. 2: Светът в пламъци, Изд. „Захарий Стоянов”, 534 с., ISBN: 978-954-0908755

Двутомникът представя амбициозен, подчертано авторски прочит на историята на Втората световна война. Втората книга разглежда войната през нейния втори (и последен) период – от германското нападение над Съветския съюз (22 юни 1941) до капитулацията на Япония (2 септември 1945). Това е времето на най-голямото разширение на войните действия, на създаване на Далечноизточния военен театър с включването на Япония във войната след нападението над военноморската база на САЩ в Пърл Харбър (Хавай, на най-големите успехи на Германия и Япония и на последвалото ги пълно поражение. С много подробности са проследени бойните действия на Източния фронт, в Северна Африка и в Югоизточна Азия. Акцентирано е на Сталинградската, Курската и Берлинската битки, на Японските военни завоевания и съответно на противодействието на военните сили на САЩ и постепенното сломяване на японската експанзия.

Значително място е отделено на голямата дипломация и преди всичко на изграждане на коалицията между СССР, САЩ и Великобритания. Различните тактически ходове, уговорки и задкулисни игри са представени с важни нюанси, разкриващи интимните и дългосрочни цели на трите Велики сили. Показани са решенията на различните съюзнически форуми в Москва, Квебек, Техеран, Ялта, Потсдам. Открити са личностите на „тримата големи” – Сталин, Чърчил и Рузвелт. Проследени са първите стъпки за следвоенното устойство на света, очертаващите се бъдещи противоречия под знака на политиката на „атомната дипломация”, разгледани са съдебните процеси над германските и японски военни и политически ръководители. Едновременно с бойните действия и дипломацията е представена трагедията на военнопленници и цивилно население – на жертвите на въздушни нападения, концлагери, на огромните бежански маси. Книгата завършва с обширна библиография.

Книгата може да се разглежда като значително постижение на българската историческа наука, като една смела крачка напред в начина на представяне на събитията, при който фактологическата достоверност и широтата на анализа се съчетават с една лекота на фразата и с подчертан стремеж към есеистичност в изказа.

По пътя на трупите от Плевен до Бристол. Съст. Ел. Алекова. С., 2015, с. 15-17 ISBN 178-154-378-124-9

Тази книга е от рядко срещан вид. Касае се за научно-историческа критика във възможно най-скрупулозна форма. Свикнали сме с израза „*журналистическо разследване*” – тук по аналогия би могло да се говори за „*научно разследване*”.

„*Разследва се*” съдбата на тленните останки на загиналите при обсадата на Плевен 1877. Докато костите на руснаци, румънци и българи били положени в прекрасен мавзолей, турските трупове били погребани в масови гробове, а по-късно

били изкопани и продадени за тор в британското земеделие. „*Малко известен факт*” ли е това стряскащо твърдение? – се пита в тази книга. Отговорът е: става дума за невинна на пръв поглед научнообразна небивалица, която обаче е в състояние да поражда силни негативни чувства у мюсюлманите към България, Румъния, Русия и Великобритания – а и към християните и християнството изобщо – и да застрашава етническия и религиозен мир.

Тодев, Ил. Човекът е историческо животно. Рефлексии и саморефлексии. С., 2015, 310 стр. с илюстр. ISBN 954-978-09-0955-4

Заглавието на тази книга, разбира се, перифразира Аристотел. Човекът е колкото „*политическо*”, толкова и историческо животно. Не само защото е плод на дълга еволюция, а и защото е осъден да се учи от опита си. По форма събраните тук текстове са най-разнообразни. Става дума за изследвания, есета, интервюта, слова, предисловия, становища. Има и един донос – от Европа. Съдържанието е критично организирано главно в орбитата на два основни акцента – „*деидеологизацията*” и депрофесионализацията на писането за миналото. Според автора те отразяват водещите тенденции в онова, което следва да се определи като българска историография от началото на третото хилядолетие.

Genov, G. American Protestant Missionaries proved that in Macedonia live mainly Bulgarians, Sofia, TEMTO, 142 pp. ISBN 978-954-9566-75-8

В монографията са дадени сведения на американски протестантски проповедници работили в Македония, доказващи, че мнозинството на областта е българско. Тези сведения са почерпани от американски архиви, както и от „*Мишонари хералд*” – основното списание, което са ползвали американските учени за публикуване на своите проучвания. Ползвани са библиотеката „*Хюгън*” на Харвардския университет; архивите на Македонските патриотически организации (МПО), на Брауновия университет в Провидънс и пр.

Genov, G. The Bulgarian tsars Samuel and Ivan Vladislav have still living relatives in the Western Europe and mainly in Italy. – in *Historical Archives*, 203 pp., 15, Volume 33, 2015, ISSN 1311-848-X

На английски език се доказва десетвековното разклонение на Самуиловия род, достигайки до наши съвременници. Хвърлен е огромен труд в областта на хералдиката, генеалогията и просопографията за да се стигне до тези заключения.

Тематични сборници:

100 години от Балканските войни. Международна научна конференция, 11 ноември 2013, София. С., 2015, 674 с., 100th Anniversary of the Balkan Wars. International Scientific Conference, November 11, 2013, Sofia, 2015, ISBN 978-954-2903-17-8, Съставител/Editor: доц. д-р Ал. Гребенаров, 664 стр.

Сборникът съдържа доклади и съобщения от спомената международната научна конференция. Тя е организирана от Института за исторически изследвания при БАН по проект BG051PO001-3.3.06-0058 „България – извори и документи”, осъществен с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. Проектът е в „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени“ с бенефициент Институт за исторически изследвания – БАН

Докладите на участниците в конференцията са публикувани на български и на английски език – рядко срещано явление в българската наука. Във фокуса на докладчиците влизат разнообразни теми от периода на войните, свързани с вътрешна и външна политика, дипломация, икономика, въоръжение, етнодемографски статистики, разгледани са отделни прояви на ВМОРО, подирен е отзвукът от събитията отвъд Балканите, особено внимание авторите отделят на изворите, отнасящи се за периода на Балканските войни.

За сборника има отпечатана рецензия от доц. д-р Ст. Германов в сп. „Македонски преглед”, 2015, кн. 3, 145–149. Според нея трудът има твърде много достойнства и качества, защото внася сериозен научен принос в изследването на сложните проблеми на Балканите в началото на XX в. Като обобщаващ труд и на английски език, изданието е с голяма стойност и значение.

Иван Евстратиев Гешов – държавник, общественик, учен, меценат на българската наука и култура. Съставителство и научна редакция Гешева, Й., Р. Стоянова, А. Стрезова. Пловдив, 2014 г. [Годишник на Регионален исторически музей Пловдив] ISSN 1311–9133

В сборника са отпечатани в разширен вид материалите от проведената на 6-7 ноември 2014 г. в Пловдив национална научна конференция, посветена на 165 години от рождението на Ив. Евстр. Гешов и 90 години от смъртта му. Форумът беше организиран от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките, Регионалния академичен център – Пловдив, Регионалния исторически музей

– Пловдив и община Пловдив и беше част от мащабните чествания на 145-годишнината на Българската академия на науките. И въпреки че политическите дела и житейският път на Ив. Евстр. Гешов са сравнително пространно представени в българската историография, публикуваните в сборника статии разкриват нови моменти от многостранните му изяви. Това става възможно благодарение на факта, че в научния форум, а после и в сборника, се включиха колеги, с различни интереси и професионална реализация – изследователи от БАН и висшите училища, представители на музеите и архивите. Изнесени са нови данни за неговите икономически и политическите възгледи, за документалното и публицистичното му наследство. Не липсват и материали, които в критичен дух преоценяват неговата дейност като министър-председател в съдбоносните години около Балканските войни или се опитват да направят паралел между него и другите лидери на Народната партия. Много от авторите са съсредоточили своето внимание върху широката обществена и благотворителна дейност на Ив. Евстр. Гешов и на цялата фамилия и така допринасят за уплътняването и обогатяването на представите ни за тези им изяви. Специално място в сборника заема темата за Гешов и Академията. Няколкото статии, които специално или по-периферно се докосват до нея, дават възможност да се открие трайното му присъствието в историята на БАН и личният му принос за утвърждаването на тази най-авторитетна научна институция на България. Интерес представляват материалите, посветени на мястото и ролята на голямата фамилия Гешови в стопанския, културния и политически живот на страната.

Известия на Регионален музей Габрово, т.1, 2013, Научна редакция и съставителство **Ил. Марчева**. Фабер, 2015, ISSN 2367-783X, 409с.

Том първи на „Известията“ на РИМ-Габрово съдържа статии от доклади от национална научна конференция, организирана от Института за исторически изследвания – БАН и РИМ- Габрово през 2013 г. на тема“ Индустрия, иновации и технологии: историческият опит на българите и приносът на габровци“. Участие в конференцията и в тома взеха научни сътрудници от ИИСТИ-БАН, СУ „Кл.Охридски“, НБУ и музейни работници от редица регионални музеи.

В „Известията“ са публикувани статии за националното развитие на индустрията, технологиите и иновациите от края на XIX до началото на XXI в., както и доклади, посветени на конкретен клон на индустрията (маслодобива в Провадия, памукотекстила в Гарбово), на конкретно предприятие (Завод „Оргтехника“- Силистра, „ЕлБИ Булгарикум“- Видин, фирма „Алфида-Пеев“ЕООД – Габрово, фирма „АМК Задвижваща и управляваща техника“ – Габрово и др.) банка (Банка „Български кредит“), или стопански деец (Стефан Бакалов от Плевен , Ванко Джонев- Видинския Форд , първия шуменец, лауреат на Димитровска награда Александър Станков и др.) Няколко статии са посветени на историята и проблемите на представяне на индустриалното развитие в национален мащаб (Национален политехнически музей) и на примера на музеи на предприятия (музеят на ТК“Първи май“- Варна), както и на музейните практики в това отношение по света. Трета група статии засягат въпроси на външно-икономическите връзки на България с Франция, Сирия и Великобритания след Втората световна война.

С обобщенията и богатия емпиричен материал върху индустриалното развитие, техниката и иновациите, разбирана и като политика и като личностни съдби, както и върху практиките за съхраняване на паметта за тях в България за времето на съществуване на националната държава и до наши дни, Том Първи на „Известията“ на РИМ Габрово прави редица приноси в стопанската история и историята на музейното дело.

Полша и поляците в новата българска история (средата на XIX – XX в.). С., 2015
Съст. и ред. **Тодев, И., Т. Стоилова, Й. Гешева, П. Димитрова, С. Топалска.**
[*Поредица* Известия на Института за исторически изследвания, Т. XXXII]. ISSN 2367–5187

Статиите в сборника представляват преработени и разширени варианти на доклади от проведена на 20-21 март 2014 г. в София международна научна конференция на тема „Полша и поляците в българската история (средата на XIX – средата на XX век)“. Конференцията беше организирана от Института за исторически изследвания при БАН и от Посолството на Република Полша в България. Взеха участие български и полски учени от институти и университети, музейни и архивни работници от България. Срещата между учените от двете страни премина под знака на традиционния дух на доброжелателство и симпатии в техните взаимни отношения. Обширният кръг от теми и проблеми, дискутиран на научния форум и отразен широко в публикациите, е свидетелство, че въпросите на двустранните контакти и сътрудничеството между поляци и българи не са изчерпани и чакат своите бъдещи изследователи.

Материалите в сборника са организирани в следните основни направления: поздравления на официалните лица (посланикът на Република Полша в България, председателите на Българската и на Полската академии на науките, секретарят на

Президента на Република България по култура, образование и национална идентичност, директорът на ИИИ); пленарни доклади. Статиите са разпределени в две тематични групи – Освобождението на българите и войните на XX век; Научни и културни взаимодействия между българи и поляци. Сред авторите се открояват имената на акад. Константин Косев, проф. Лиляна Мороз Гжелак, проф. Станислав Вех, проф. Ярослав Рубаха, проф. Елжбета Знамеровска-Рак, проф. Йорданка Гешева, проф. Искра Баева, доц. Катя Михайлова, доц. Любомир Георгиев и др.

Сборник в чест на акад. Димитър Косев – Исторически преглед, кн. 1-2, 2014. Редколегия: **И. Тодев, Е. Дроснева, Пл. Божинов, Р. Стоянова, Л. Соленкова.** (изл. от печат 2015), № 1-2. ISSN 0323 – 9748.

„Съединението на България от 1885 г. 130 години по-късно“- Годишник на РИМ-Пловдив. Пловдив 2015. ISSN 1311–9133

В сборника са публикувани в разширен вид докладите, изнесени на Националната научна конференция, посветена на годишнината от Съединението и проведена на 25 и 26 юни 2016 г. в Пловдив. Институтът е съорганизатор на научния форум. Главните акценти в сборника са върху осмислянето на самото събитие и върху паметта на поколенията за него. Представени са историографските аспекти на проучванията за Съединението, вписването му в националния календар и акцентите при честванията му през годините, отделни регионални проучвания за събитието. Интерес представляват материалите, посветени на начина на представянето му в музейните експозиции.

Shared Pasts in Central and Southeast Europe, 17th–21st Centuries: Hungarian and Bulgarian Approaches. Eds. G. Demeter, **P. Peykovska.** Sofia-Budapest, 2015, 440 p. [Поредица/Series **Помощни исторически дисциплини / Auxiliary Historical Disciplines**, Т./Vol. VIII]. ISBN 978–954–2903–20–8 (Institute for Historical Studies – BAS), ISBN 978–963–416–009–0 (Institute of History – RCH, HAS), ISSN 0205–2504 (Institute for Historical Studies – BAS)

Томът **„Споделено минало в Централна и Югоизточна Европа през XVII–XXI в.: унгарски и български подходи“** съдържа над двадесет разработки, посветени на историческото развитие на Централна и Югоизточна Европа през XVII–XXI в., белязано от тенденцията да се преминава от мултинационални империи към национални държави и различни обединения от нации (Източният блок, Европейският съюз). В това движение от миналото към настоящето народите от споменатите региони съвместно съжителстват в мултикултурна и мултирелигиозна среда. Именно затова е важен направеният преглед на унгарските и българските подходи в изучаването на

„мостовете” в нашето общоевропейско историческо минало. Включените в тома изследвания върху толерантното отношение към другите народи, етнически и религиозни групи в региона на Балкано-Карпатския басейн допринасят да се прецизира механизмът и моделите за установяването на нашата общоевропейска култура.

Документални сборници:

Благодетели и благотворителност в България – между възхвалата и отрицанието 1879 – 1951. Документи. С., 2015, 363 с., ISBN 978-954-9870-72-5. Съставители: **Р. Стоянова, В. Николова.**

Сборникът обединява разнообразни по произход и съдържание документи, разделени в 4 раздела. В дял 1 са включили закони и нормативни актове, регулиращи дарителството и благотворителността в периода 1879 г. до 1952 г. Наред с действащите са поместени и три проектозакона за благотворителното дело, тъй като те ясно показват в каква посока еволюират идеите и намеренията на представителите на държавната власт. Публикувани са и документи на институциите, управляващи дарения- правилници, устави и др. на Министерство на народното просвещение, Българската академия на науките, Военното училище, Светия синод на Българската православна църква. Вторият раздел обединява материали, осветляващи историята на отделни благотворителни фондове и фондации – завещания и дарителски актове, отчети, бюджети, ревизионни доклади за дейността им. Дял трети представя документацията на някои от най-изявените граждански организации. Желанието на съставителите е било да представят разнообразието на социалните ангажименти, които обществената благотворителност поема- откриване и издръжка на домове за сираци и самотни възрастни хора, на безплатни ученически трапезарии, летни ученически колонии, стопански училища и т.н. Последният дял включва нееднородни като жанр материали- статии и дописки в печата, покани за чествания и пр.. Общото, което ги обединява, е, че всички те илюстрират политиката на държавните институции за изграждане на публичния образ на благотетелите, обществените настроения към актовете на дарителство и благотворителност, към хората, които ги извършват. Търсен целенасочено акцент при подбора на документите в цялото издание бе да представим максимално пълно рязката промяна в отношението на държавата към тази традиция през втората половина на 40-те години на XX в., довела в крайна сметка до закриването на съществуващите фондове, фондации, дружества и до национализация на материалните им ресурси. Законодателните актове, докладите на ниво държавни институции и обществени организации, донесенията на милицията, съдебните решения дават детайлна и неподправена с коментари картина на репресивната политика на новите властимащи в периода 1946-1952 г. към гражданското общество и неговите организации.

Гръцки извори за българската история, т. XII (увод, съставителство, превод и коментар **Ангелов, В.**). Научна редакция **Ил. Илиев**. Томът е издаден от Института за исторически изследвания като част от проекта „България – извори и документи”. С., 2015 (ISBN 978-954-2903-15-4)

В том XII от поредицата „Гръцки извори за българската история” са поместени обширни откъси от съчиненията на трима от последните византийски историци – Дука, Лаоник Халкокондил и Критовул. Това, което ги обединява е, че те живеят в един от най-драматичните периоди от историята на Балканския полуостров – времето около и след втората половина на XV в. Авторите са съвременници на събитието, което безспорно оказва най-голямо влияние върху по-нататъшната съдба на Югоизточна Европа – гибелта на Византия, дошла след завладяването на Константинопол от османците през 1453 г. Затова неслучайно в основата и на трите съчинения стои нуждата да се потърсят причините за тази катастрофа и да се осмислят последиците от нея.

През XV в. интересът на византийците към техните съседи на Балканите особено се засилва, което до голяма степен може да се обясни със съзнанието за общата трагична съдба, сполетяла ги в резултат на османското завоевание. С право можем да кажем, че в съчиненията на Дука, Халкокондил и Критовул откриваме едни от най-важните и интересни сведения за събитията, случили се в Югоизточна Европа през периода от края на XIV до втората половина на XV в.

Най-подробна информация за българската история откриваме в съчинението на Лаоник Халкокондил „Изложение на историите”. Авторът винаги използва възможността, предоставена му от развитието на събитията, да разшири своя разказ със сведения за различни страни и народи. Той е единственият византийски историк от XV в., който се спира пространно върху произхода на българите и на другите балкански народи, критично се отнася към различни хипотези, изказва съмнения и колебания. Макар и сравнително откъслечни, само Халкокондил дава сведения за последните години от съществуването на Втората българска държава. Авторът споменава събития, свързани с управлението на Михаил III Шишман, Иван Александър и Иван Шишман.

В „Турско-византийска история” на Дука преобладава информацията за български градове и области, които през първата половина на XV в. стават арена на събития, свързани с османското завоевание на Балканите.

В съчинението на Критовул „История на Мехмед Завоевателя” сведенията за българската история като цяло са оскъдни и се срещат единствено в Първа книга, посветена на описанието на подготовката за обсадата на Константинопол от Мехмед II.

От една страна, фрагментарността в разказа на тримата автори по отношение на българската история би могла да се обясни с това, че между времето, в което живеят, и събитията, за които говорят, разликата понякога е близо век. Споменът е вече избледнял, а разказите и писаното от очевидци не винаги са били достъпни. От друга страна, тази лаконичност може да се дължи не толкова на липсата на информация, колкото на известно пренебрежение към “победените”, каквито са вече българите.

Разбира се, не е изключено всичко да се обясни и с това, че в сравнение с другите балкански народи българите са най-добре познати на ромеите, с които съжителстват вече близо осем века. А традицията във византийската литература показва, че винаги се е обръщало повече внимание на новото, различното и необичайното, а не толкова на познатото и общото, което сближава “другите” с ромеите.

Извори за Балканските войни. Сборник нови извори и документи за Балканските войни. Институт за исторически изследвания – БАН, Съставители: **доц. д-р Александър Гребенаров, гл. ас. д-р Георги Георгиев, гл. ас. д-р Слави Славов, гл. ас. д-р Станислава Стойчева, д-р Володя Милачков, Надя Николаева,** Научна редакция: **доц. д-р Александър Гребенаров, гл. ас. д-р Георги Георгиев, гл. ас. д-р Слави Славов,** Предговор **гл. ас. д-р Слави Славов, С., 2015, 508 с., ISBN 978-954-2903-18-5.**

Сборникът съдържа близо 350 документа, обхващащи периода от създаването на Балканския съюз през първите месеци на 1912 г. до подписването на Лондонския мирен договор (17 май 1913 г.), отбелязал официално края на Първата балканска (Балканската) война.

Повечето от поместените в документалното издание материали са от обширния архив на Министерството на външните работи и изповеданията, съхраняван в Централния държавен архив. Те представляват официална кореспонденция от/до министър-председателя и министър на външните работи през разглеждания период Иван Евстратиев Гешов. Документите са основно два типа – поверителни рапорти и шифровани телеграми, като вторите решително преобладават. Почти всеки ден от военните месеци е пресъздаден от отделен документ, така че читателят да добие усещането за един своеобразен политико-дипломатически „дневник” на Балканската война.

Известна част от материалите вече са били публикувани в цялостен или редуциран вид. Делът на тези, които се обнародват за първи път, също е внушителен.

Включените в сборника документи са подредени по хронологичен принцип. Те очертават няколко основни тематични кръга – отношенията между държавите от Балканския съюз и Османската империя, между балканските съюзници и Великите сили, между самите балкански съюзници. Особено място е отделено на нарастващите противоречия между България от една страна и Сърбия и Гърция – от друга. Силно застъпена е линията на заявените от Румъния още в началото на войната териториални претенции, както и мъчителните български опити за противодействие. Доминиращо присъствие имат и проблемите, свързани с най-важните военни и политически събития през разглеждания период. Макар и в по-малка степен, част от документите визират и други съществени въпроси, като военните операции на сръбската, гръцката и черногорската армии, стремежа на Сърбия към излаз на Адриатическо море, въпроса за създаването на албанската държава и нейните бъдещи граници и др.

Тракийските българи във възрожденския периодичен печат. Част втора: 1871-1877. Ред. Ил. Тодев. Съст. Руслан Иванов, Мария Левкова-Мучинова, Бояна Минчева. Институт за исторически изследвания – БАН, Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”. С., 2015, 430 стр. ISBN 978-954-430-2903-12-3

Освен документите от времето 1871-1877, вторият том на „*Тракийските българи във възрожденския периодичен печат*” съдържа и научния апарат на цялото издание – глосар, показалец, библиография, подробен опис на съдържанието. В глосара са обяснени стари, редки и чужди думи.

Показалецът е частичен; той препраща към по-значимите имена. Предвид естеството на текстовете, пълен показалец би бил нещо много трудно – и в същото време до голяма степен лишено от смисъл.

Библиографията обхваща заглавията за възрожденска Тракия, появили се през последните 20-ина години.

В опис на съдържанието в хронологичен порядък са поместени заглавията на документите.

Номерациите на документите и на страниците са общи и за двата тома.

(Re)Discovering the Sources of Bulgarian and Hungarian History. Eds. P. Peykovska, G. Demeter. Sofia-Budapest, 2015, 376 p. [Поредица/Series **Помощни исторически дисциплини / Auxiliary Historical Disciplines, Т./Vol. IX**]. ISBN 978-954-2903-22-2 (Institute for Historical Studies – BAS), ISBN 978-963-416-010-6 (Institute of History – RCH, HAS), ISSN 0205-2504 (Institute for Historical Studies – BAS)

Подготвянето на тома “(Пре)откриване на изворите за българската и унгарската история” бе провокирано от издирването по време на работата по проекта на нови, невлезли досега в научен оборот исторически извори от унгарски и български архивохранилища, които дават възможност за преосмисляне на важни исторически събития, явления и процеси по проблематиката на проекта. В изданието са обнародвани и част от документите.

През 2015 г. Институтът за исторически изследвания се включи активно в организирането и провеждането на различни международни и национални форуми. Част от тях бяха свързани с изпълнението на отделни международни проекти, в които звеното е водеща организация, а други бяха проведени по повод годишнини на значими събития от българската и световната история.

Институтът беше организатор или съорганизатор на 9 международни научни форуми:

Международна научна конференция, посветена на 200 години от рождението на княз Ото фон Бисмарк, София, 9 април 2015 г., БАН, Голям салон. ,

Международна научна конференция „Великите сили, Балканите и България през Втората световна война”, 21–23 април 2015, София

Българо-унгарска научна конференция „Old Topics – New Approaches: Rediscovering the Sources”, София, 21 май 2015 г.

Международна конференция на тема „Роля и място на науката в държавите в период на преход“, проведена на 9 юни 2015 по случай Деня на Полша в БАН в Големия салон на БАН.

Българо-унгарска научна конференция „Political and Military Relationships in the Balkans during the World War One”, София, 29 септ. 2015.

Международна научна конференция „Първата световна война на Балканите и въстъпането на България в нея (1914 – 1915 г.)”, София, 13-16. 10. 2015 г.

Международна научна конференция „130 години от рождението на Емануил Попдимитров”, в Босилеград, Р Сърбия, 23 октомври 2015 г.

Международна българо-китайска научна конференция „Преходът в България: китайски и български гледни точки“, 18 ноември 2-015 ,София

5th International Balkan Annual Conference “The Balkans – Past and Present: Mutual Influences and Interactions” (26-28 November 2015, Sofia).

Институтът за исторически изследвания стана организатор и на 4 национални конференции:

Съединението на България от 1885 г. 130 години по-късно., Пловдив, 25-26.06.2015 г.

„90 години от гръцкото нападение в Петричко през 1925 г.”, Петрич, 4 ноември 2015 г..

„Родословия – за нас, за обществото“ – 2, София, 19 ноември 2015

„90 години от подписването на Ангорския договор“, София, 4 декември 2015

Изследователите от Института активно се включиха в работата на голям брой международни научни форуми. С доклади на различни международни конференции, симпозиуми, семинари, кръгли маси, проведени в чужбина взеха участие: акад. Г. Марков във Виена (Австрия); проф. Иван Билярски в Лодз (Полша); проф. Валери Стоянов във Виена (Австрия); доц. Ал. Гребенаров в Битоля и Струмица (Македония) и Босилеград (Сърбия); доц. Д. Митев в Букурещ (Румъния); доц. Ил. Марчева в Пекин (Китай); доц. Т. Готовска-Хенце в Москва (Русия); доц. П. Димитрова в Самара (Русия); доц. Хр. Милков в Букурещ (Румъния); гл. ас. С. Георгиева в Трогир (Хърватска), гл. Ел. Костова в Трогир (Хърватска), гл. ас. В. Божинов в Москва (Русия); гл. ас. Г. Георгиев в Дойран и Струмица (Македония); гл. ас. Д. Динева във Варшава (Полша); гл. ас. Р. Сечков в Любляна (Словения); д-р Милачков в Струмица (Македония), в Босилеград (Сърбия), ас. Н. Поппетров в Скопие (Македония) и Босилеград (Сърбия). Особено активно беше участието на изследователите от Института в международните научни прояви, проведени в България. В приложението към годишния отчет са описани темите на докладите и участниците в международните форуми.

Общата равностметка за 2015 г. в тази сфера на научната дейност е положителна – 42 учени от Института за исторически изследвания са участвали на 39 международни научни форуми с общо 92 доклада, като в сравнение с миналата година броят на докладите се е увеличил с близо 50 % (например експозетата, изнесени от учени от Института през 2014 на международни форуми са били 63).

Макар изцяло ангажирани с научните си занимания изследователите от Института положиха усилия и за популяризирането на научните исторически знания сред българското общество. Много съществен е броят на учените от Института, които са публикували статии в периодичния печат, давали са интервюта пред печатни и електронни издания, участвали са в предавания на исторически теми в различни български телевизионни и радио-програми. Броят на тези публични изяви на учените от Института надхвърля 200. Не е възможно да се изброят всички включили се в този род популяризаторска дейност и затова ще се споменат имената на тези с най-многобройни участия: акад. Георги Марков (над 60), проф. Илия Тодев (15), проф. Димитър Луджев (над 20), доц. Христо Милков (14), доц. Александър Гребенаров (12), доц. Лизбет Любенова (12), доц. Даниел Вачков (8), ас. Николай Поппетров (11) и др. Тук е мястото да се отбележи, че доц. д-р Росица Стоянова представи в Народното събрание част от изложбата „Благодетели и дарителство в България – между идеала и реалността“, а също и в гр. Трявна.

Колеги от института продължиха и през тази година да издават така нужните за българското общо и специализирано основно и средно образование, различни учебни помагала. Така например ас. д-р Евгений Кандиларов е автор на серия статии и тестове в Националното списание за подготовка и образователна информация „Акълчета“.

1.4. Полза/ефект за обществото от извършените дейности по т. 1.3.

Задълбочените и сравнително многобройни изследвания на учените от Института и през тази година продължават в много голяма степен да допринасят за цялостното развитие на историческата наука в България. А историческата наука от всички хуманитарни науки е в най-голяма степен свързана с изграждането на националната идентичност, без която е немислимо развитието на никоя нация. България е страна с дълга история и богато културно наследство, които обаче трябва да се изследват, анализират и управляват по начин, който да съдейства за духовното и материалното развитие на българското общество. Разбира се, освен общите научни ползи, дейностите, осъществени от Института имат и съвсем пряк обществен ефект.

На първо място, разработването на нови теми и проблеми от българската и световната история позволява да се издигне качеството на образованието по история както на студентите от хуманитарните специалности, така и на учениците от българското училище, а също и да се повиши квалификацията на преподавателите във всички степени на българското образование. Може да се предполага с голяма доза сигурност, че много от изследванията на учените от Института ще залегнат в лекционните курсове във ВУЗ и ще влязат в научната литература, използвана от студентите за тяхната подготовка.

Също така, може да се очаква, че новите тези, адаптирани към нуждите на гимназиалното и прогимназиалното образование, ще намерят отражение и в предстоящото написване на учебниците по История и цивилизация.

Общите съвместни научни проекти с колеги от сродни институти в чужбина, допринасят в някаква степен за цялостното развитие на научния и културен обмен на България с държави като Унгария, Румъния, Македония, Полша, Китай, Чехия и Словакия.

От голямо значение за обществото бе и отбелязването на годишнини от важни събития от българската история, като например 130 години от Съединението на Източна Румелия с Княжество България, 100 г. от включването на България в Първата световна война, 90 години от гръцкото нахлуване в Петричко, подписването на Ангорския договор и 70 години от края на Втората световна война. В тази връзка Институтът стана съорганизатор на международни и национални конференции, в които участваха голям брой изследователи от почти всички секции на Института. Този род дейности, пряко допринася за укрепването на националната идентичност на гражданите на Република България.

Със своите научни занимания върху културното наследство по българските земи много учени от Института съдействат за развитието на туристическата дейност и за

оформянето на привлекателни за чуждестранните и българските граждани туристически дестинации.

Изхождайки от тезата, че поуките от историята съдействат за решаването и на актуалните проблеми, отговорно може да се заяви, че изследванията в областта на социалната и стопанската история, както и на международните отношения, пряко подпомагат държавните и обществените институции при изработването, провеждането и отстояването на определени политики и позиции по дадени държавни и обществени въпроси.

През 2015 г. учени от Института изготвиха редица становища по въпроси, отнасящи се до изработването на официални позиции на Министерство на външните работи, на Министерство на образованието и науката и др.

И през 2015 г. продължи и дейността си Семинарът на Института за исторически изследвания „Актуални проблеми на историята и историографията“. Ежемесечно на него се изнасят лекции, посветени на важни теми от българската и световната история, бяха представени монографии и сборници, издадени от учени от Института. Лектори на Семинара от Института бяха проф. Ил. Илиев, доц. Р. Чукова, доц. Пл. Божинов, доц. Хр. Милков, гл. ас. В. Атанасова, гл. ас. Л. Соленкова. В дейността му се включиха и гости от чужбина. През ноември лекция изнесе проф. Лауренциу Радван от Яшкия университет „Александър Йон Куза“. В рамките на Семинара се проведе и тържествена сесия по случай 185 г. от рождението на видния български възрожденец от Охрид Григор Пърличев и 155 години от присъждането му на първа награда в поетическия конкурс на Атинския университет – „Омиров лавров венец“ за поемата „Сердарят“ („Войводата“). Освен участниците от страна на Института за исторически изследвания (проф. Ил. Тодев и гл. ас. Д. Христов) в сесията се включиха и учени от Института за литература при БАН (проф. Р. Дамянова и гл. ас. Н. Пътова) и от Института за български език при БАН (доц. Т. Александрова). Има основание да се твърди, че Семинарът отговаря на интереса на обществото към историческите знания и той има потенциала да се превърне във важен център за разпространение и популяризиране на достиженията на историческата наука.

1.5. Взаимоотношения с институциите

Естеството на професионалните занимания на учените от Института за исторически изследвания при БАН дава възможност за участие в дейности, свързани най-вече с национални културни институции и с някои правителствени и държавни органи. През годината бяха осъществени научни и културни прояви (конференции, изложби, чествания, представяне на книги.) с Народното събрание, Министерство на отбраната, Министерство на образованието и науката, Дом Витгенщайн – Виена, Държавна агенция „Архиви“, Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, УНИБит, с различни общини и музеи в страната. Участието на учени от Института допринесе, споменатите институции успешно да осъществят редица свои конкретни мероприятия.

1.6. ОБЩОНАЦИОНАЛНИ И ОПЕРАТИВНИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ДЪРЖАВАТА

1.6.1. Практически дейности, свързани с работата на национални правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия)

Значителен е броят на учените от Института, които участват в различни комисии, съвети, работни групи и други експертни структури, свързани с работата на правителствени и държавни институции. Представители от това научно звено на БАН членуват в експертни органи към Вице-президенството (ас. Д. Валентинова), Министерския съвет (гл. ас. Р. Сечков), Министерството на образованието и науката (проф. Ив. Билярски, доц. Бл. Нягулов, доц. Д. Вачков, гл. ас. Р. Сечков), Министерството на транспорта и съобщенията (акад. Г. Марков), Министерство на външните работи (ас. Е. Кандиларов), БНБ (доц. Д. Вачков), ДА „Архиви“ (проф. Ил. Тодев, доц. Ил. Марчева), ДАБЧ (акад. Г. Марков, доц. Ал. Гребенаров). Членове на Института разработиха становища и експертни мнения, поискани от Министерство на образованието и науката, Министерство на външните работи (гл. ас. Сл. Славов).

Учени от Института участват и в ръководните органи на международни научни комисии. Акад. Г. Марков е съпредседател на Комисията на историците от Република България и Руската федерация, а доц. Ил. Марчева – научен секретар от българска страна. Проф. В. Стоянов и доц. П. Пейковска са в ръководството на Българо-унгарската историческа комисия.

Представители на Института са включени в Управителните и Научните съвети на научни институции извън системата на БАН: Македонския научен институт (акад. Г. Марков, доц. А. Гребенаров, гл. ас. Г. Георгиев, гл. ас. В. Стоянова, д-р В. Милачков), Тракийския научен институт (акад. Г. Марков, гл. ас. В. Стоянова), Добруджанския научен институт (д-р В. Милачков), Националния военен университет Велико Търново (акад. Г. Марков), Института за изследване на близкото минало (доц. Даниел Вачков), фондация „Шарл дьо Гол“ (доц. Хр. Милков).

Над 20 са учените от Института, които участват в редакционните колегии на реномирани български периодични научни издания Bulgarian Historical review, Списание на БАН, Исторически преглед, Историческо бъдеще, Родознание/Genealogia, Македонски преглед, История, Mediaevalia, Исторически архив, Наука. Общата

равносметка по отношение на експертната дейност е твърде положителна – 41 представители от Института са участвали в работата на 61 експертни органи (в тази група влизат и Научните журита и редколегиите на списания) в и извън системата на БАН и са направили 89 рецензии, писмени становища, мнения и оценки по различни научни, образователни и други, касаещи държавата и обществото въпроси.

1.6.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до три най-значими проекти

Както беше отбелязано по-горе през 2015 г. учени от Института успешно приключиха работа по проекта „България – извори и документи“, финансиран от Европейския социален фонд, Министерство на образованието и науката и Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси. Проектът бе насочен към подпомагане развитието на научния потенциал на младите изследователи и докторанти в ИИИ, което съответства на целите на ОП „Развитие на човешките ресурси“ за повишаване пригодността за заетост на работната сила чрез качествени услуги в образованието и обучението, за изграждането на ефективно работещи образователни и обучителни институции и за установяване на устойчиви връзки между образованието, професионалното обучение и бизнеса.

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2014 Г.

От издигнатите от секциите предложения Общото събрание на учените от Института за исторически изследвания при БАН направи следния избор:

2.1. Най-ярко и важно научно постижение

История на Българската академия на науките. Част 1, 1869-1947. Под ред. и с увод на **И. Тодев**; автори: **Д. Христов, Й. Гешева, Н. Поппетров**. Акад. Изд. *"Проф. Марин Дринов"*. С., 2015; 218 стр. с илюстр. (електронно издание) ISBN 978-954-322-791-4

2.2. Най-ярко и важно научно-приложно постижение

Извори за Балканските войни. Сборник нови извори и документи за Балканските войни. Институт за исторически изследвания – БАН, Съставители: **доц. д-р Александър Гребенаров, гл. ас. д-р Георги Георгиев, гл. ас. д-р Слави Славов, гл. ас. д-р Станислава Стойчева, д-р Володя Милачков, Надя Николаева,** Научна редакция: **доц. д-р Александър Гребенаров, гл. ас. д-р Георги Георгиев, гл. ас. д-р Слави Славов,** Предговор **гл. ас. д-р Слави Славов, С., 2015, 508 с., ISBN 978-954-2903-18-5.**

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЗВЕНТО

3.1. В рамките на договори и спогодби на ниво Академия

През 2015 г. продължи успешната работа по няколко международния научни проекти по линията на ЕБР с партньори, с които отдавна Институтът за исторически изследвания си сътрудничи. Досегашната съвместна работа е достатъчна гаранция за успешното осъществяване целите на проектите. Проектите са следните:

„Споделено минало в Централна и Югоизточна Европа: нови исторически извори, нови методи на изследване”, съвместен проект с Института по история при Унгарската академия на науките, с ръководител от българска страна проф. Ил. Тодев и координатор доц. П. Пейковска. По проекта се проведеха две българо-унгарски научни конференции – през май „Old Topics – New Approaches: Rediscovering the Sources” и през септември „Political and Military Relationships in the Balkans during the World War One”, в които с доклади се включиха голям брой учени от различни секции на Института.

„Пътуващата книга и създаване на общо културно пространство“ Съвместен проект с Института по история „Николае Йорга“ Румънска академия. От Института участва проф. Ив. Билярски

“Модернизацията в Централна и Югоизточна Европа – проекти, реализация, международен контекст”. Проектът се разработва съвместно с Историческия институт към Словашката академия на науките. От българска страна ръководител на проекта е доц. д-р Теодоричка Готовска-Хенце.

През 2015 г. се работи по вторият етап на проекта „Чешката славистика и българите (нач. 19 в. до 1918)“ – съвместен проект с Славянския институт към Чешката академия на науките. Ръководител от българска страна доц. д-р Теодоричка Готовска-Хенце.

През тази отчетна година стартира и дейността по нов общ научен проект с Института за югоизточноевропейски изследвания към Румънската академия на науките.

Темата е: „Историографии и публични употреби на историята в Югоизточна Европа, XIX – XXI век”. Ръководител на проекта е доц. Бл. Нягулов.

Започналите още през 2013 г. контакти с представители на Китайската академия за обществени науки се развиха в с изготвянето на съвместен изследователски проект на тема *The Bulgarian Transition as Part of the East European One at the End of the 20th and the Beginning of the 21st Centuries: Bulgarian and Chinese Points of View. Problems of Sources and Interpretations*. Ръководител от българска страна е проф. Ил. Тодев. През ноември се проведе и международна българо-китайска научна конференция.. По рано през годината доц. Ил. Марчева посети Пекин и участва в работата на международна научна конференция, посветена на трансформациите в Централна и Източна Европа.

Продължава да бъде преобладаващо сътрудничеството с изследователски центрове от страни от Източна и Централна Европа. Това се дължи, както на отдавна изградените интензивните контакти със сродни академични звена, така и на факта, че тези части на континента имат доста общи проблеми в миналото си, а също и сродни перспективи в настоящето, което позволява да се обособят съвместни изследователски теми от общ и за двете страни интерес. Положителна тенденция е, че през годината се задълбочиха научни контакти с институти от Академиите на Република Китай и Република Македония, което дава възможност за разработване на нови изследователски теми и представяне дейността на Института на едно по-широко международно поле. През следващата година е необходимо да се продължат усилията в тази посока и да се привличат нови международни партньори за осъществяването на съвместни научни продукти.

3.2. В рамките на договори и спогодби на институтско ниво

През годината се установиха контакти с посолството на Германия за отбелязване на 200 години от рождението на големия пруски и германски политик и държавник Ото фон Бисмарк. По този повод през април се проведе тържествена конференция в големия салон на БАН. Организатори на конференцията бяха проф. Ил Тодев и гл. ас. Вл. Златарски.

През 2015 г. продължи ползотворното сътрудничество с посолството на Република Полша. На 9 юни, на Деня на Полша в БАН се проведе международна научна конференция на тема: „Роля и място на науката в държавите в период на преход“.

Институтът развива и научни контакти с Института за национална история към Македонската академия за наука и изкуство. Осъществява се дейност по съвместния проект на тема: Модернизационни процеси на Балканите под османска власт през 19 и началото на 20 век. Ръководител на проекта от българска страна е проф. Ил Тодев.

Развива се сътрудничество и с университети и научни звена от Република Турция. През ноември в София се проведе международна конференция на тема: “The Balkans – Past and Present: Mutual Influences and Interactions”.

Като цяло обаче, осъществяването на международно сътрудничество на институтско ниво се сблъсква с един фундаментален проблем, свързан с острия недостиг на финансови средства, който изпитва Институтът за исторически изследвания. Разработването на съвместни теми, които изискват осъществяването на командировки, дори и краткосрочни, организирането на международни конференции и издаването на сборници с материалите от тях се нуждаят от значителна финансова подкрепа, която Институтът трудно може да си осигури. Понякога, за да участват в международни конференции, учените са принудени, въпреки ограничените си финансови възможности, да поемат сами част от разходите.

4. УЧАСТИЕ НА ЗВЕНТО В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ

Учебно-образователната дейност на Института за исторически изследвания се реализира в две основни направления: преподавателска работа във ВУЗ и подготовка на докторанти и специализанти.

През отчетната 2015 година учени от звеното са преподавали в различни университети в страната и чужбина. Най-значителна е преподавателската им дейност в СУ „Св. Климент Охридски“ (проф. дин Валери Стоянов, доц. д-р Пенка Пейковска, доц. Ил Марчева, гл. ас. Н. Филипова, ас. д-р Доротея Валентинова, ас. д-р Евгени Кандиларов), Университета по библиотекознание и информационни технологии (доц. д-р Лизбет Любенова, ас. д-р Доротея Валентинова), Варненски свободен университет (проф. дин Иван Билярски); Доц. д-р Александър Гребенаров е изнесъл лекции на кандидат-студенти в Скопие по проект на Министерство на външните работи на Република България в рамките на 50 часа. Проф. Иван Билярски е изнесъл курс лекции в Университета в Яш (Румъния), а доц. Ил. Марчева – лекция в Пекин пред Института за световна история към КАОН.

Отделни лекции са изнесени в България от проф. Ил. Илиев, доц. дин М. Веков, ас. д-р Ч. Ветов.

Водени са лекции и спецкурсове във ВУ на общо 26 теми: Съвременен ислям на Балканите; История на българската държава и право; Социална и стопанска история на България; Историография; Етнология, История на Балканите; и множество курсове посветени на историята и културата на Китай, Япония, Корея, Юго-Източна Азия, Унгария, арабския свят, на архивното дело и документалистиката, на корупционните практики и др.

В преподавателската сфера общата равностетка е: 8 учени от Института са изнесли в 4 университета в страната и чужбина над 1100 часа лекции и 860

упражнения. Участвали са в подготовката на редица дипломанти и външни за Института докторанти.

Към 31 декември 2015 г. на подготовка в Института се числят 7 докторанта, от които 6 редовни и 1 на самостоятелна подготовка.

През 2015 г. трима наши докторанти успешно защитиха докторските си дисертации: Даниела Вичкова „Българското централно благотворително общество (БЦБО) (1876-1877). Структура и програма.“; Чавдар Ветов – „Фотодокументите (XIX – средата на XX в.) като исторически извори и тяхното съхранение в архивните институции“; Веселина Узунова – „Американо-иранските отношения между две кризи – национализацията на петрола (1951) и кризата със заложниците (1979)“. През 2015 г. бяха отчислени 2 докторанти с право на защита.

През 2015 към Института няма зачислени нови докторанти.

В заключение може да се каже, че както и в предишните години отделни изследователи от Института успешно съчетават научната с преподавателската дейност.

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

Тази точка не се отнася до изследователската дейност на Института, чийто хуманитарен профил не предполага използване на иновационни методи и технологии в работата на звеното.

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО

Финансовият отчет е представен отделно приложение

7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2015 г.

8. Състояние и проблеми на звеното в издателската и информационната дейност, препоръки

През 2015 г. бяха подготвени за печат четири поредни книжки от сп. "Исторически преглед".

В съдържателно отношение характерна особеност е, че – по повод кръгли годишнини, бяха оформени тематични блокове от статии, посветени на утвърдени и международно признати учени – историци: акад. Любомир Милетич, акад. Димитър Косев, акад. Мито Исусов. Същевременно бе съхранено жанровото многообразие на традиционно утвърдените рубрики и разширен кръгът на интердисциплинарните изследвания.

Положителен факт е нарасналото присъствие на чуждестранни автори, които предлагат сериозни изследвания за публикуване в "Исторически преглед".

Читателският интерес към списанието в България е траен, съдейки по количеството на годишните абонаменти и продажби. Позитивният момент обаче е нарастващата популярност на "Исторически преглед" в чужбина, за което свидетелстват увеличените заявки чрез електронното му представяне в CEEOL.

Последните броеве на списанието (2 издадени и 2 в предпечат) бяха осъществени благодарение на финансиране от Фонд "Научни изследвания" към МОН. Благодарение на пригоди от абонамент можем да реализираме следващи два (най-много три) книжки. Мислейки перспективно обаче се надяваме на макар и малка финансова подкрепа от ЦУ-БАН, за да можем да поддържаме най-старото и утвърдено историческо списание в България.

През 2015 г. редакцията на сп. *Bulgarian Historical Review* подготви две двойни книжки, което е обичайната регулярност на изданието за една година. За издаването им спомогна спечелената субсидия по конкурса на Фонд „Научни изследвания” – Българска научна периодика 2014. Макар и в максимален за конкурсната сесия размер, тя е недостатъчна за покриване на разходите по изданието, по-високи от тези на повечето академични списания в България, тъй като значителна част материалите в него (тези от български автори) се превеждат на чужди езици (английски, немски, френски, руски). Списанието разчита и на други приходи – онлайн абонамент и продажба чрез сайта на Central and East European Online Library (CEEOL), абонамент и продажба на книжки, като и на участие в следващи конкурси за научна периодика.

Въпреки доброто желание, през изминалата година не бе преодоляно докрай изоставането в номерацията на поредицата и усилията в тази посока трябва да продължат и през 2016 г. Материали за следващи книжки не липсват, те постъпват редовно в редакцията както от България, така и от чужбина. Изграденият авторитет на изданието, признат с неговото индексирание и включване му в международни базаданни (напр. Web of Science – Arts and Humanities Citation Index, ERIH, EBSCO, РИНЦ) привлича млади, но също така и утвърдени изследователи да публикуват на неговите страници.

Фондът на библиотеката на Института за исторически изследвания при БАН се състои от книги и периодични издания (списания и поредици) получени от Централна библиотека, от книги и периодични издания (списания и поредици), получени като дарения на библиотеката, които се намират в обособена библиотека “ДАР”, както и от книги закупени с пари от института които са в обособена библиотека “ДАР-И”.

През изтеклата 2015 година фондът на библиотеката, получен от Централна библиотека се увеличи с 619 тома, които включват 324 тома книги и 295 тома периодични издания (списания и поредици). Въз основа на този прираст фонда на библиотеката за 2015 г., получен от Централна библиотека до момента, възлиза на 61606 тома. От този фонд получен от Централна библиотека до края на 2015 г. 41312 тома са книги, 19975 тома са

периодични издания и 319 са специализиран вид документи. Общата стойност на заглавията книги и периодични издания (списания и поредици) получени от Централна библиотека в библиотеката на института за 2015 г. е 18585.62 лв., от които броят на книгите е 324 тома на стойност – 6529.78 лв., и броят и на периодичните издания по заглавия – 111 тома на стойност – 12055.84 лв. От тях 48 заглавия са списания на стойност 8291.15 лв. и 63 заглавия са поредици на стойност 3764.69 лв. От общият брой на прираста книги и периодични издания (списания и поредици) получени от Централна библиотека за 2015 г. разделени по начин на постъпление: 66 тома са покупка, 319 тома са книгообмен, 4 тома са депозит и 230 са дар.

През 2015 г. се проведе инвентаризация на 20 % от фонда на библиотеката. Бяха установени 47 броя липси.

Стойността на фонда на библиотеката, получен от Централна библиотека до края на 2015 г. след ревалоризация е 416237.59 лв.

Както споменах в началото на отчета общият фонд на библиотеката се състои освен от книги и периодични издания (списания и поредици) получени от Централна библиотека, така и от книги и периодични издания (списания и поредици), които са подарени на библиотеката и се намират в обособена библиотека “ДАР”.

Общ фонд подарени на библиотеката книги до края на 2015 г. – 2241 тома

Брой подарени книги на библиотеката през 2015 година – 117 тома книги на стойност 1716.99 лв.

Остойносттаване на фонд “Дарове” (книги и периодични издания) до края на 2015 г. – 23112.01 лв.

През 2015 г. не са били закупувани нови книги закупени по Оперативна Програма Раздел Човешки Ресурси.

Общ фонд на обособената библиотека “ДАР-И” при Института за исторически изследвания – БАН, книгите в която са набавени със средства на Института за исторически изследвания – БАН до края на 2015 г. – 420 тома на стойност – 6487.08 лв. Книги закупени със средства на института през 2015 г. – 58 тома книги на стойност 629.33 лв.

Книги закупени по ФНИ – 49 тома книги на стойност 843.07 лв.

През 2015 г. библиотеката беше снабдена с принтер.

9. Информация за Научния съвет на звеното

Научният съвет е избран от Общото събрание на учените от Института за исторически изследвания на 29 май 2012 г. и допълнен на 28 януари 2014 г.

Списък на членовете на Научния съвет на Института за исторически изследвания при БАН

1. Проф. дин Илия Илиев – председател
2. Акад. дин Георги Марков
3. Чл. кор. дин Румяна Радкова – пенсионер
4. Проф. дин Илия Тодев
5. Проф. дин Валери Стоянов
6. Проф. дин Димитър Луджев
7. Проф. дин Иван Билярски
8. Проф. дин Витка Тошкова – пенсионер
9. Проф. д-р Йорданка Гешева
10. Доц. дин Манчо Веков
11. Доц. д-р Олга Тодорова
12. Доц. д-р Росица Стоянова
13. Доц. д-р Стефка Първева
14. Доц. д-р Пламен Божинов
15. Доц. д-р Даниел Вачков
16. Доц. д-р Илияна Марчева
17. Доц. д-р Тамара Стоилова
18. Доц. д-р Румяна Чукова
19. Доц. д-р Благовест Нягулов

10. Копие от правилника за работа на звеното

Прилага се отделно към доклада.

11. Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения.

АИ – Академично издателство

БИД – Българско историческо дружество

БНТ – Българска национална телевизия
ДА – Държавна агенция
ИИСТИ – Институт за исторически изследвания
ИК – Издателска къща
ИП – Исторически преглед
МОН – Министерство на образованието и науката
НАОА – Национална агенция по оценяване и акредитация
ОП – Оперативна програма
ОС – Общо сънрание
ПИНИ – Помощни исторически науки и информатика
РАН – Руска академия на науките
ФНИ – Фонд „Научни изследвания“
BHR – Bulgarian Historical Review

Изготвил

Доц. Даниел Вачков

(Научен секретар на ИИСТИ)